

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА
Факультет менеджменту освіти і науки
Кафедра управління, інформаційно-аналітичної діяльності
та євроінтеграції
Ресурсний центр зі сталого місцевого розвитку
НПУ імені М. П. Драгоманова
Лабораторія інформаційного та аналітичного забезпечення
управління
Лабораторія державно-громадського управління освітою

СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ
В УПРАВЛІННІ ОСВІТОЮ:
МІЖГАЛУЗЕВІ ДОСЛІДЖЕННЯ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 1

Київ – 2020

УДК 303.732.4
С 41

Редакційна колегія:

В. П. Бех, доктор філософських наук, професор (голова редакційної колегії);
В. Л. Савельєв, доктор історичних наук, професор; Ю. В. Бех, доктор
філософських наук, професор; Т. А. Жижко, доктор філософських наук,
професор; О. Г. Рябека, доктор філософських наук, професор;
О. О. Романовський, доктор економічних наук, професор; Н. В. Крохмаль,
кандидат філософських наук, доцент (відповідальний секретар);
Я. О. Чепуренко, кандидат історичних наук, доцент (заступник голови
редакційної колегії).

Системний аналіз в управлінні освітою: міжгалузеві дослідження:

збірник наукових праць / В. П. Бех (голова редакційної колегії) та інші; Нац.
пед ун-т ім. М. П. Драгоманова. Випуск 1. – К. : Ореол-Сервіс, 2020. –147 с.

Збірник наукових праць розкриває актуальні питання міжгалузевих
досліджень системного аналізу, як методологічної основи дослідження
різноманітних об'єктів, зокрема в галузі освіти.

Призначений науковцям, викладачам, магістрантам і студентам
вищих навчальних закладів, керівникам-практикам, а також усім, хто
цікавиться актуальними питаннями підготовки менеджерів для
загальноосвітніх навчальних закладів.

УДК 303.732.4

ЗМІСТ

СИСТЕМНЕ МИСЛЕННЯ У ПАРАДИГМІ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	
Володимир Бех, Тетяна Жижко, Юлія Бех,.....	5
МЕХАНІЗМ СИСТЕМНОГО МИСЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ЛЮДИНИ: СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ	
Володимир Бех, Юлія Бех, Микола Туленков	13
СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ПІДГОТОВКИ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	
Василь Базелюк	31
ІДЕЯ КВАНТОВОГО МИСЛЕННЯ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ОСВОЄННЯ: ПЕРШИЙ ПОГЛЯД І ПЕРСПЕКТИВИ	
Валерій Биков	37
СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ	
Олена Головіна	49
PEACE EDUCATION В ОСВІТНІХ СТРАТЕГІЯХ ЄВРОПИ ТА УКРАЇНИ	
Роман Додонов	53
СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ В УПРАВЛІННІ ТУРИСТИЧНОЮ ОСВІТОЮ: ВИКЛИКИ НЕПРОСТОГО ДВАДЦЯТИРІЧЧЯ	
Тетяна Дудка.....	57
ВЗАЄМОДІЯ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ З ГРОМАДСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ: КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ	
Марія Єльнікова	60
СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ ГЕНЕЗИСУ ПЛАНЕТАРНОЇ ОСОБИСТОСТІ У КОНТЕКСТІ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ПІДХОДУ	
Жень Цзя	65
ПАРАДИГМА СИСТЕМНОГО МИСЛЕННЯ У ДИСКУРСІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З МЕНЕДЖМЕНТУ	
Тетяна Жижко, Юлія Бех,.....	73
СИСТЕМНИЙ ПОГЛЯД НА ЖИТТЄВИЙ ЦИКЛ ІНДУСТРІАЛЬНОЇ ОСВІТИ	
Василь Зінкевич.....	81
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ: СИСТЕМНИЙ ПІДХІД	
Андрій Каленський, Зоя Туряниця	88
АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРОГНОСТИЧНОГО ПІДХОДУ В УПРАВЛІННІ СУЧАСНОЮ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ	
Наталія Лепська.....	95

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ	
Оксана Лукашевич	99
ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	
Юлія Мальована, Анна Руднева	106
ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ В ДОСЛІДЖЕННЯХ ПОЛІТИЧНИХ СИСТЕМ	
Наталія Резанова.....	110
СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ ІМПЕРАТИВУ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО УПРАВЛІННЯ	
Оксана Сташкевич.....	122
ВИБІР СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВЕБ-СЕРВЕРОМ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	
Василь Франчук.....	129
СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО КОНСАЛТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТІ	
Янна Чепуренко.....	134
СИСТЕМНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ СОЦІАЛЬНОСТІ	
Олена Яценко.....	140

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО КОНСАЛТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТІ

Янна Чепуренко,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри управління, інформаційно-аналітичної діяльності
та євроінтеграції,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова, м. Київ

Проаналізовано поняття «система», «системний підхід», принципи системного підходу; подані характерні ознаки системних об'єктів. Визначено риси системного підходу, які характерні при визначенні системних властивостей консалтингу та консалтингової діяльності в освіті

Ключові слова: система, системний підхід, характерні ознаки системного підходу, консалтинг, консалтингова діяльність в освіті

З метою дослідження природи, сутності, змісту, форм та видів конкретних об'єктів та процесів традиційно застосовуються найефективніші методи та підходи, серед яких – системний підхід, як «напрямок методології спеціально-наукового пізнання та соціальної практики, в основі якого лежить дослідження об'єктів як систем» [2, с. 612].

Серед зарубіжних вчених, що стоять біля джерел зародження і розвитку ідей системного підходу, слід відзначити Р. Акоффа, Ч. Барнарда, Л. фон Бергаланфі, Ст. Біра, Д. Діксона, Р. Джонсона, Ф. Каста, Е. Квейда, Д. Кліланда, В. Кінга, Дж. Кліра, Е. Кунца, О. Ланге, Е. Ласло, Ст. Оптнера, Р. Розенцвейга, Ешбі У. Роса, Р. Саймона, Дж. Форрестера, Ф. Емері, С. Янга і багато інших. Значний внесок в розробку системного підходу як загальної методології дослідження різноманітних об'єктів та процесів внесли фундаментальні наукові праці російських і українських учених: В. Г. Афанасьєва, А. І. Берга, І. В. Блауберга, О. О. Богданова, С. А. Валуєва, В. Н. Волкової, Д. В. Гвішіані, С. П. Никанорова, В. Н. Садовського, Ф. Е. Темникова, В. С. Тютіна, А. І. Уємова, Ю. П. Сурміна, Ю. І. Черняка, Ю. А. Урманцева, Е. Г. Юдіна та ін.

Як відомо, під системою ми розуміємо «сукупність визначених елементів, між якими існує закономірний зв'язок чи взаємодія. Якісні характеристики цих елементів становлять зміст системи, а відповідно сукупність закономірних зв'язків між цими елементами визначає внутрішню форму або структуру системи» [8, с. 583].

На думку провідних вчених в галузі дослідження теорії систем та системного аналізу «системний підхід полягає в тому, що будь-який більш-менш складний об'єкт розглядається як щодо самостійної системи зі своїми особливостями функціонування і розвитку. Ґрунтуючись на ідеях цілісності і відносної незалежності об'єктів, що знаходяться в цілісному світі, принцип системності передбачає подання досліджуваного об'єкта як певної системи, яка характеризується: елементним складом; структурою як формою взаємозв'язку елементів; функціями елементів і цілого; єдністю внутрішнього і зовнішнього середовища системи; законами розвитку системи і її складових» [12, с.8-9]. Системний підхід до вивчення об'єкта або процесу також передбачає «розгляд об'єкта діяльності (теоретичної і практичної) як системи, тобто як обмеженої множини взаємодіючих елементів; встановлення складу, структури і організації елементів і частин системи, виявлення провідних взаємодій між ними; виявлення зовнішніх зв'язків системи, виділення головних; визначення функцій системи та її ролі серед інших систем; аналіз діалектики структури і функцій системи; виявлення на цій основі закономірностей і тенденцій розвитку системи [12, с. 9].

У науковій літературі до основних принципів системного підходу пропонується відносити: «принцип остаточної (глобальної, генеральної) мети – функціонування та розвиток системи і всіх її складових повинні спрямовуватися на досягнення певної глобальної (генеральної) мети; принципи єдності, зв'язаності і модульності – система розглядається “ззовні” як єдине ціле (принцип єдності), водночас необхідний “погляд зсередини”, дослідження окремих взаємодіючих складових системи (принцип зв'язаності); принцип модульності передбачає розгляд замість складових системи її входів і виходів, тобто абстрагування від зайвої деталізації за умови збереження можливості адекватного описання системи; принцип ієрархії – виявлення або створення у системі ієрархічних зв'язків, модулів, цілей; принцип функціональності – структура системи тісно пов'язана та обумовлюється її функціями; принцип розвитку – здатність до вдосконалення, розвитку системи за умови збереження певних якісних властивостей; принцип децентралізації – розумний компроміс між повною централізацією системи та здатністю реагувати на вплив зовнішнього середовища окремими частинами системи; співвідношення між централізацією та децентралізацією визначається метою та призначенням системи; принцип невизначеності – у більшості випадків досліджується система, про яку не все відомо, поведінка якої не завжди зрозуміла, невідома її структура, непередбачуваний перебіг процесів, невідомі зовнішні впливи тощо» [11, с.10-12]. Зазначені принципи дозволяють визначити та дослідити мету, структуру та ієрархічну побудову, функції системи, стан, умови та можливості її розвитку.

Проблемам теоретичного та практичного застосування управлінського консультування в Україні та за кордоном присвячено праці таких учених, як: В. Верба, Т. Решетняк, М. Іванова, С. Ніколенко, А. Посадський, Л. Саркісян, Е. Бейч, П. Блок, М. Зільберман, О. В. Кленін, М. Білопольський, К. Кубр, А. Кононюк, Г. Ліппіт, Г. Маринько, В. Коростильов, Ф. Стилле, Т. Сосніна, В. Черепанова, Ф. Уїкхем та інших.

У роботах українських науковців розглядалися в більшості теоретико-методологічні та технологічні засади консалтингу, як різновиду інтелектуальної діяльності, направленої на вирішення конкретних управлінських проблем, зокрема: питання консалтингової діяльності як різновиду інтелектуальної діяльності та інструменту прийняття управлінських рішень розглядали В. Верба, С. Бай, І. Спільник, О. Гугул; Н. Попова – досліджувала особливості діяльності консалтингової служби в галузі освіти, науковцем визначено основні проблеми впровадження в освітню сферу управлінського консультування, розглянуто підходи, принципи, види консалтингу в сучасному освітньому менеджменті; В. Щербаком розроблено механізм просування результатів інтелектуальної діяльності на підставі використання моделі надання консалтингових послуг у сфері вищої освіти на базі окремого підрозділу; І. Тригуб здійснено дослідження управлінського консультування як складової професійної діяльності в галузі освіти; Е. Кузнецовим досліджено основи загального консалтингу, що є підґрунтям формування галузевого консалтингу, зокрема і освітнього консалтингу. Дослідження окремих теоретико-методологічних засад консультативної діяльності висвітлені у працях зарубіжних вчених: зарубіжні дослідники К. Макхем, Р. Джентл обґрунтовують основні засади загальної консалтингової діяльності; І. Чечель аналізує питання експертно-консультаційних функцій фахівця з освітнього консалтингу, формування експертно-аналітичних компетенцій з позицій відбору контенту та діяльнісного підходу до освітнього процесу; С. Смірнова розглядає освітній консалтинг як інструмент ефективного управління закладом освіти; Н. Саханський розглядає основні функції консультанта в процесі реалізації завдань освітнього консалтингу; С. Лаврентьев, Д. Крилов розглядають місію, завдання та функції освітнього консалтингу у сфері вищої освіти; С. Апенько піднімає питання підготовки фахівців з експертно-консультаційної діяльності; С. Захарова та А. Полінко розглядають інтелектуальну складову консалтингових послуг; Т. Мельник розглядає особливості освітнього консалтингу в контексті формування регіональних консалтингових послуг; В. Пельменев та З. Лукашина науково обґрунтовують процедури та технології освітнього консалтингу; З. Соболева розглядає питання конкурентоспроможності консалтингових організацій в освіті.

Формування поняття «консалтинг» та «консалтингова діяльність» тільки входить у свою активну фазу [13, с. 27-33.]. Існує багато визначень цього поняття, але для дослідження консалтингових процесів та консалтингової діяльності в певній галузі під консалтингом доцільно розуміти «діяльність, що здійснюється професійними консультантами, спрямована на надання разової або постійної кваліфікованої допомоги менеджменту клієнта у виявленні, діагностиці та вирішенні бізнес-проблем» [1, с. 86]. Для визначення поняття консалтингової діяльності в освіті поняття «консалтинг» може спиратися на тлумачення консалтингу, як «процесу інтелектуальної діяльності особи або групи осіб у певній сфері (галузі), в якій консультується проблема, результатом реалізації якої є сформована сукупність рекомендацій щодо вирішення завдань з конкретної проблеми. Це дозволяє клієнту (особі, що приймає рішення) здійснити вибір однієї з рекомендацій з метою прийняття оптимального (компромісного) рішення щодо управління та функціонування об'єкта (суб'єкта) і / або процесу (функціонування та управління), реалізація якого (рішення) забезпечує розв'язання завдань, проблемі, що забезпечується відповідним консультуванням» [10, с. 31].

Консалтингова діяльність в галузі освіти буде визначатися особливостями галузі освіти – «спеціальної сфери соціального життя, унікальної системи, своєрідного соціокультурного феномену, який сприяє нагромадженню знань, умінь і навичок, інтелектуальному розвитку людини» [5, с. 615]. Під освітнім консалтингом доцільно розуміти процес консультування, заснований на інтелектуальній діяльності, результатом реалізації якої є сформована сукупність рекомендацій для системи освіти, що допомагають виявити проблеми, проаналізувати їх, а також надати рекомендації для вирішення цих проблем, прийняття оптимального рішення та сприяти, при необхідності, виконанню такого рішення для забезпечення ефективного функціонування системи освіти. Мета освітнього консалтингу – забезпечити професійне вирішення проблем всіма заінтересованими сторонами (стейкхолдерами) в системі освіти за допомогою методів, технологій та інструментів освітнього консалтингу. До основних функцій консалтингу в галузі освіти можна віднести такі, як: соціальна функція (забезпечення взаємодії елементів соціальної системи в контексті формування і розвитку інтелектуального, наукового, технічного і кадрового потенціалу суспільства, його стійкого розвитку, формування особистості, основних професійних орієнтирів та сценаріїв); управлінська функція (забезпечення організації та функціонування управлінської інфраструктури в системі освіти; формування підстав для прийняття доцільних управлінських рішень, забезпечення реалізації ефективного управлінського циклу); комунікативна функція (забезпечення відповідної взаємодії з учасниками заінтересованих сторін (стейкхолдерами) в системі освіти); гносеологічна функція (пізнання закономірностей розвитку системи освіти, на які зорієнтована консультаційна діяльність, для вироблення доцільних

рекомендацій); практично-прикладна (забезпечення системи освіти рекомендаціями, що містять конкретно-впроваджувальні заходи для досягнення відповідної мети через прийняття певних управлінських рішень); посередницька функція (добір ділових партнерів, виявлення перспективних об'єктів співробітництва в системі освіти, надання консультацій щодо ефективності та доцільності інституту стейкхолдерів); навчальна функція (організація навчання, сприяння в проведенні різноманітних навчальних заходів, спрямованих на забезпечення якісного функціонування системи освіти); інноваційно-впроваджувальна (надання консультацій щодо впровадження інноваційних технологій в систему освіти); прогностична функція (прогнозування розвитку системи освіти як підстави консультування щодо розробки стратегій відносно окремих елементів цієї системи); експертна функція (проведення експертизи системи освіти для вироблення рекомендацій щодо оптимізації якості освіти, освітньої діяльності та інших складових системи освіти).

Отже, дослідження освітнього консалтингу з позиції системного підходу включає такі напрями: системно-елементний (виявлення елементів, які виступають складовими освітнього консалтингу); системно-структурний (вивчення внутрішніх зв'язків між елементами освітнього консалтингу); системно-функціональний (виявлення функцій конкретних елементів освітнього консалтингу та його функцій, як цілісної складної системи); системно-цільовий (виявлення цілей і підцілей освітнього консалтингу); системно-ресурсний (аналіз ресурсів, необхідних для функціонування освітнього консалтингу, як системи); системно-інтеграційний (визначення сукупності якісних властивостей освітнього консалтингу, що забезпечують його цілісність і відмінних від властивостей його елементів); системно-комунікаційний (аналіз зовнішніх зв'язків освітнього консалтингу із зовнішнім середовищем та іншими системами); системно-еволюційний (вивчення чинників та процесу виникнення освітнього консалтингу, етапів його розвитку і подальших перспектив).

Список використаних джерел

1. Берченко В. С. Сущность консалтинга и ключевые подходы к формированию его определения. *Проблемы современной экономики*. 2016. №30. С.82-89.
2. Блауберг И. В., Юдин Э. Г. Системный подход. Философский энциклопедический словарь. М.,1983. С. 612-614.
3. Блок П. Безупречный консалтинг : пер. с англ. П. Блок. СПб. : Питер, 2007. 304 с.
4. Верба В. А., Т.І.Решетняк. Організація консалтингової діяльності : навч. посіб. К. : КНЕУ, 2000. 242 с.
5. Гончаренко С.У. Освіта. Енциклопедія освіти. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
6. Гончаров М. А. Основы маркетинга и консалтинга в сфере образования : учеб. пособие. М. : КНОРУС, 2010. 336 с.

7. Зильберман М. Консалтинг: методы и технологии : пер. с англ. СПб. : Питер, 2008. – 432 с.
8. Йолон П. Система. Філософський енциклопедичний словник. К. : Абрис, 2002. С. 583-584.
9. Козаченко С. В., Новицький В. Є., Довгий О. С. Консалтинг у сучасній ринковій економіці. К. : Арістей, 2006. 380 с.
10. Кононюк А.Е. Консалтология. Общая теория консалтинга. К.: «Корнійчук», 2009. К. 1. 444 с.
11. Кустовська О. В. Методологія системного підходу та наукових досліджень: Курс лекцій. Тернопіль: Економічна думка, 2005. 124 с.
12. Сурмин Ю. П. Теория систем и системный анализ: учеб. пособие. К.: МАУП, 2003. 368 с.
13. Черепанова В. О. Удосконалення теоретичних основ застосування ділового консультування в Україні. *Бізнес Інформ*. 2018. № 2. С. 27-33.
14. Ярмак О. В. Інтелектуальні послуги: особливості виробничої функції. *Глобальні та національні проблеми економіки* : електрон. наук. фах. вид. Груд. 2014. Вип. 2. Режим доступу: <http://global-national.in.ua/issue-2-2014>.

Наукове видання

**СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ
В УПРАВЛІННІ ОСВІТОЮ:
МІЖГАЛУЗЕВІ ДОСЛІДЖЕННЯ**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Укладач – кандидат філософських наук, доцент Н. Крохмаль
Відповідальна кандидат історичних наук, доцент Я. Чепуренко
за випуск –

Підписано до друку 11.06.2020.
Формат 60x84/16 Папір офсетний. Гарнітура Таймс. Друк офсетний.
Віддруковано з оригіналів

Видавництво Ореол-Сервіс
03143 м. Київ, вул. Заболотного, 150А
тел. (067) 736 57 04